

Γιώτα Παπαγεωργίου

Τμήμα Κοινωνιολογίας

Πανεπιστημίου Κρήτης

Η ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Εισαγωγή

Οι γυναίκες σήμερα έχουν διανύσει μια μακριά πορεία όσον αφορά, τη θέση τους και φυσικά τα πολιτικά τους δικαιώματα. Πράγματι η σημερινή γυναίκα βρίσκεται μακριά από εκείνη των αρχών του προηγούμενου αιώνα, η θέση της οποίας ήταν κατώτερη από του άνδρα, ενώ η κοινωνική της υπόσταση και τα δικαιώματά της ήταν σχεδόν ανύπαρκτα. Δεν μπορούσε να εργαστεί, να ψηφίσει, να διεκδικήσει τα δικαιώματά της, ακόμη και να έχει τη δική τους περιουσία.

Όσον αφορά τα πολιτικά της δικαιώματα, οι Ελληνίδες γενικά είχαν εμποδιστεί να συμμετάσχουν στις δημόσιες δραστηριότητες γιατί αυτές θεωρούνταν καθαρά ανδρικές. Η κατάσταση αυτή επικρατούσε όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σε όλα τα κράτη, και θεωρείτο και φυσιολογική. Μάλιστα είχε θεμελιωθεί και θεωρητικά από διάφορους κοινωνικούς επιστήμονες, (όπως ο Rousseau) όπου χρησιμοποιώντας την «επιστήμη» κατασκεύαζαν συμβολικά και θεωρητικά σχήματα ή έννοιες που νομιμοποιούσαν την γυναικεία κατωτερότητα. Χρησιμοποιούσαν δηλαδή την δύναμη της επιστήμης σαν μια μορφή κυριαρχίας εις βάρος των γυναικών. Έτσι κατασκεύαζαν βιολογικά προκαθορισμένα 'επιστημονικά μοντέλα' για τον ρόλο των συζύγων, μητέρων, εισήγαγαν έννοιες όπως η 'γυναικεία ταυτότητα' που όμως εμπειρείχαν ηθικές αξιολογήσεις και στάσεις που κατευθύνουν την ζωή των γυναικών. Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω, το κύριο μέλημά των γυναικών ήταν η φροντίδα της οικογένειά τους. Δηλαδή δεν υπήρχαν δικαιώματα μόνον υποχρεώσεις.

Αυτή η υποδεέστερη και υποτιμητική θέση της γυναίκας κράτησε μέχρι την δεκαετία του 1960. Αλλά, όπως η ιστορία διδάσκει, η καταπίεση φέρνει την αντίδραση. Το φεμινιστικό κίνημα που είχε κάνει την εμφάνισή του στην Ευρώπη, άρχισε να επηρεάζει και τις Ελληνίδες, που σιγά- σιγά, συλλογικά συνειδητοποίησαν την θέση τους και άρχισαν τις κινητοποιήσεις τους.

Με δεδομένες τις ανισότητες αυτές, οι γυναίκες συσπειρώθηκαν γύρω από το φεμινιστικό κίνημα, απαίτησαν και προκάλεσαν τόσες αλλαγές στην θέση της γυναίκας όσες δεν μπορούσε κανείς στην αρχή του αιώνα να φανταστεί. Το γυναικείο κίνημα, διεθνώς, αλλά και στην Ελλάδα, ανοιχτά κατηγορεί τους κοινωνικούς επιστήμονες για παράλειψη ή παραποίηση των γυναικών και των προβλημάτων τους. Απαιτούν μια ριζική αλλαγή στις θέσεις τους, προκειμένου να δημιουργήσουν μια κοινωνία πιο δίκαιη και πιο αντιπροσωπευτική και για τα δύο φύλα.

Θεωρητικά οι φεμινίστριες οδηγήθηκαν στην ανάπτυξη της έννοιας του κοινωνικού φύλου, το οποίο διέκριναν από το βιολογικό, δηλαδή αυτό που καθορίζεται από την φύση. Το κοινωνικό φύλο προκύπτει μέσα από την κοινωνικοποίηση, δηλαδή τις κοινωνικά κατασκευασμένες διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών. Είναι μια κοινωνική κατασκευή, που μεταδίδεται μέσω μιας διαδικασίας της κοινωνικής μαθητείας. Οι προσδοκίες του άνδρα και της γυναίκας αποτελούν ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας. Η κοινωνική όμως μάθηση είναι σχετική. Γιατί αυτό που μαθαίνουμε είναι επίσης κοινωνικό προϊόν, και εξαρτάται από μια συγκεκριμένη πολιτική και κοινωνική δομή. Δηλαδή η κατασκευή του φύλου, ισχυρίζονται οι φεμινίστριες, είναι συγκρουσιακή και όπως όλες οι σχέσεις εξουσίας γίνεται συνεχώς αντικείμενο διαπραγμάτευσης και αναδόμησης.

Στις μέρες μας οι φεμινίστριες προσπαθούν να εντοπίσουν τις διαφορές/ομοιότητες των φύλων, και επιδιώκουν να αναλύσουν το τρόπο με τον οποίο οι συγκεκριμένες κατασκευές του φύλου επηρεάζουν την ζωή των ανδρών και των γυναικών. Για παράδειγμα, στις Δυτικές κυρίως κοινωνίες, οι σεξιστικές απόψεις για την Γυναικεία εργασία δημιούργησαν μια υποτιμητική αντίληψη για αυτήν, με αποτέλεσμα οι γυναίκες ή να μην εργάζονται καθόλου έξω από το σπίτι, ή να μην πληρώνονται καθόλου ή να πληρώνονται λιγότερο από τους άνδρες. Αυτή η αντίληψη είναι λανθασμένη γιατί οι γυναίκες εργάζονταν και μάλιστα πολύ περισσότερο από τους άνδρες αν και η εργασία τους δεν καταγραφόταν και φυσικά δεν αμοιβόταν. Για παράδειγμα οι γυναίκες εργάζονταν σε αγροτικές εργασίες πλάι στους άνδρες και πολλές φορές μόνες τους. Παράλληλα, μόνες τους έκαναν τις δύσκολες δουλειές του νοικοκυριού, φρόντιζαν τα παιδιά, τους αρρώστους, καθώς και την οικογένεια ολόκληρη που συνήθως ήταν εκτεταμένη, δηλαδή συμπεριλάμβανε τους παππούδες και τις γιαγιάδες και άλλους συγγενείς. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα οι λίγες γυναίκες

που εργάζονταν έξω από το σπίτι, μπορούσαν εφόσον είχαν κάποια μόρφωση, να εξασκήσουν το επάγγελμα της δασκάλας μόνο, δηλαδή, ένα επάγγελμα που οι άνδρες επέτρεπαν εφόσον έκριναν ότι ανταποκρίνεται στην «φύση» τους. Για τις γυναίκες που δεν είχαν κάποια μόρφωση, που κατάγονταν κυρίως, από αγροτικές περιοχές, επιτρεπόταν το επάγγελμα της υπηρέτριας.

Γυναικεία Εκπαίδευση

Το επάγγελμα της δασκάλας ήταν πολύ περιορισμένο γιατί αφορούσε μόνο γυναίκες αστικών και μεσαίων κοινωνικών στρωμάτων, που είχαν κάποια πρόσβαση στην εκπαίδευση. Βέβαια η εκπαίδευση που προσφέρονταν, τουλάχιστον μέχρι την δεκαετία του 1960, δεν ήταν αυτή που προσφέρεται σήμερα. Η εκπαίδευση των κοριτσιών ήταν προσαρμοσμένη έτσι ώστε έμμεσα, να υποβιβάζεται η συστηματική πνευματική καλλιέργεια της. Το είδος της σφραγιζόταν από την θεωρία της «ιδιαιτερότητας της γυναικείας φύσης», των γυναικείων αξιών, και του ιδεώδους της μητέρας-συζύγου- οικοδέσποινας. Έτσι υποστήριζαν, ότι η βιολογική και ψυχική διαφορά της γυναίκας, απαιτούσε ώστε η εκπαίδευση των κοριτσιών να είναι τέτοια που να συμβιβάζεται με την «φύση» της, και με τον κοινωνικό της προορισμό. Τα Παρθεναγωγεία ήταν σχολεία αποκλειστικά γυναικεία, που προόριζαν τις κοπέλες να γίνουν δασκάλες, και να κοινωνικοποιούν τα κορίτσια έτσι ώστε να διατηρούν τον προορισμό τους διαφορετικό από αυτό των ανδρών, που φυσικά θεωρείτο κατώτερος. Μεταπολεμικά η εκπαίδευση των γυναικών προσανατολίζεται σε πλήρη ισοτιμία της με την ανδρική, καθώς άρχισαν σταδιακά να μεταβάλλονται οι κοινωνικές ανάγκες και να ανοίγουν οι προοπτικές των γυναικών στην εργασία και στα επαγγέλματα. Αυτή η πρόοδος ήταν ανοδική και σήμερα οι γυναίκες δεν έχουν κανένα εμπόδιο και μπορούν να παρακολουθήσουν τα ίδια προγράμματα με τους άνδρες, στα ίδια σχολεία, και ακόμη χωρίς αρνητική συμπεριφορά από τους συμφοιτητές τους.

Συμμετοχή στην Εργασία

Η θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας έχει επίσης βελτιωθεί, κυρίως γιατί και η Ελληνική κοινωνία έχει κάνει μεγάλα βήματα στο ατομικό, επίπεδο στις κοινωνικές σχέσεις και στην αγορά εργασίας. Σήμερα στην χώρα μας όλο και περισσότερες γυναίκες εισβάλλουν στην αγορά εργασίας. Οι γυναίκες αποτελούν το 51% των

εκπαιδευτικών θεσμών, το 39% του συνόλου του εργατικού δυναμικού, και το 37% των απασχολούμενων. Επιπλέον όλο και περισσότερες γυναίκες εργάζονται κυρίως στον τριτογενή τομέα, όπου το ποσοστό τους ξεπερνά αυτό των ανδρών (17.1% έναντι 13.2%). Παράλληλα σε όλες τις επαγγελματικές κατηγορίες όπως επιστημόνων/ ελευθέρων επαγγελματιών, παρουσιάζεται αύξηση των γυναικών με ρυθμούς μεγαλύτερους από αυτούς των ανδρών. Είναι χαρακτηριστικό όμως, πως ο συντριπτικός αριθμός των γυναικών βρίσκεται στις χαμηλότερες θέσεις της εργασιακής ιεραρχίας. Όσο δηλαδή, ανεβαίνει η σπουδαιότητα της θέσης τόσο μικραίνει ο αριθμός των γυναικών. Π.χ., να δώσουμε ένα παράδειγμα, στις Τραπεζικές εργασίες. Εκεί ο συνολικός αριθμός των εργαζομένων γυναικών αποτελεί το 38% του συνόλου των εργαζομένων, όμως τα στοιχεία του 1997 δείχνουν ότι μόνο 11% των γυναικών έχουν θέσεις τμηματάρχη, και καμία την θέση του διευθυντή ή του υποδιευθυντή. Το 2001, στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας στους 305 γενικούς διευθυντές υπήρχαν μόνο 13 γυναίκες, και στην Εμπορική Τράπεζα στους 199 διευθυντές μόνο μία ήταν γυναίκα. Αυτή η άνιση κατανομή των ανώτατων θέσεων δείχνει και την ανισότητα που υπάρχει ακόμη στις εργασιακές σχέσεις παρ' όλες τις νομικές ρυθμίσεις.

Τα πολιτικά δικαιώματα

Η επαγγελματική εξέλιξη της Ελληνίδας, όχι μόνο την βοήθησε αλλά και επέφερε μια πιο μεγάλη συμμετοχή στα κοινά. Έτσι, η εξέλιξη της πολιτικής συμμετοχής των γυναικών έχει θετική κατεύθυνση τουλάχιστον όσον αφορά την θεσμοθετημένη πολιτική συμμετοχή. Αλλά όπως και η συμμετοχή της γυναίκας στην εκπαίδευση και την εργασία έτσι και στην πολιτική, η πρόοδος της ήταν σταδιακή και επίπονη. Βλέπουμε λοιπόν ότι από την αρχή της δημιουργίας του Ελληνικού κράτους οι γυναίκες δεν είχαν δικαίωμα να συμμετάσχουν στην πολιτική ούτε φυσικά να ψηφίσουν. Στο Σύνταγμα του 1864 κατοχυρώθηκε στην Ελλάδα η 'καθολική' ψηφοφορία. Όμως καθολική ψηφοφορία εννοείτο μόνο για τους άνδρες, και κανείς νομοθέτης δεν σκέφθηκε να πάρει θέση υπέρ της παροχής της. Οι γυναίκες δεν συμπεριλαμβάνονταν στην κατηγορία αυτή. Όπως αναφέρει η Ελένη Βαρίκα, ανήκαν στην κατηγορία των διανοητικά καθυστερημένων και των κακοποιών.

Μετά από πολλά χρόνια και πολλούς αγώνες οι γυναίκες απέκτησαν μερικώς το δικαίωμα ψήφου το 1930. Λέω μερικώς, γιατί οι γυναίκες μπορούσαν να ψηφίσουν μόνο στις δημοτικές εκλογές εφόσον ήταν εγγράμματες και ήταν άνω των τριάντα ετών. Αντίθετα το δικαίωμα του εκλέγεσθαι, και δικαίωμα να ψηφίζουν στις εθνικές εκλογές δεν εδόθη στις γυναίκες, παρ' όλες τις προσπάθειες και τους αγώνες του φεμινιστικού κινήματος κατά την εποχή του Μεσοπολέμου. Μόνο ένα Πρωτοδικείο στο 1933 ενέκρινε τις γυναικείες υποψηφιότητες στις δημοτικές εκλογές. Το 1949 οι γυναίκες απέκτησαν το δικαίωμα της ψήφου χωρίς περιορισμούς, μόνο όμως για τις τοπικές εκλογές. Το τελικό δικαίωμα ψήφου, όπως και οι άνδρες το απέκτησαν οι γυναίκες καθυστερημένα σε σχέση με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, το 1952¹. Είναι αξιοσημείωτο να τονίσει κανείς ότι το δικαίωμα της ψήφου στις γυναίκες προέκυψε και από διεθνείς συμβάσεις (την σύμβαση της Νέας Υόρκης) τις οποίες είχε υπογράψει το Ελληνικό κράτος μεταπολεμικά. Οι άπειρες διαμαρτυρίες, οι δημόσιες ομιλίες, οι διαμεσολαβήσεις, τα γραπτά κείμενα, και οι ατέλειωτοι αγώνες που συμμετείχαν οι γυναίκες ζητώντας το δικαίωμα ψήφου δεν είχαν μεγάλη ανταπόκριση στο Ελληνικό κράτος. Αυτό είναι ένα σημείο που πρέπει να τονίσει κανείς και δείχνει πόσο αδιάφοροι ήταν οι άνδρες, τουλάχιστον της εποχής εκείνης, στον αγώνα των γυναικών για ισότητα.

Κατά το δεύτερο μισό του αιώνα, το πρόβλημα της γυναικείας ψήφου ήταν, ότι δεν ήταν ανεξάρτητη. Οι γυναίκες δηλαδή, εψήφιζαν ότι εψήφιζαν και οι άνδρες τους. Ένα άλλο χαρακτηριστικό που απέδιδαν στις γυναίκες ήταν ότι κατά κανόνα, όπως τουλάχιστον μας πληροφορεί η βιβλιογραφία, ψήφιζαν για τα συντηρητικά κόμματα. Το τέλος του αιώνα όμως (π.χ., το 1985) παρατηρείται μια στροφή στην γυναικεία ψήφο, και όχι μόνο ψήφισαν ανεξάρτητα από τους άνδρες, αλλά η πλειοψηφία των γυναικών ψήφισε το σοσιαλιστικό κόμμα. Η ψήφος αυτή σχετιζόταν με τις νομοθετικές ρυθμίσεις που εισήγαγε το σοσιαλιστικό κόμμα. Βέβαια δεν πρέπει να παραβλέψει κανείς ότι οι αλλαγές αυτές που εισήγαγε η κυβέρνηση ήταν και μια αναγκαία κίνηση που έπρεπε να γίνει εν' όψει της εισδοχής της χώρας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Επιπλέον, ήταν και το αποτέλεσμα αγώνων του γυναικείου κινήματος το οποίο μετά την πτώση της χούντας το 1974 έγινε δυναμικό, μαχητικό και διεκδικητικό. Μετά το 1981, με την άνοδο των

¹ Οι γυναίκες δεν συμμετείχαν στις εκλογές του 1952, διότι το δικαίωμα της ψήφου που απέκτησαν την χρονιά αυτή ενεργοποιήθηκε την 1.1.1953. Συμμετείχαν όμως σε τοπική αναπληρωματική στη Θεσσαλονίκη τον Ιανουάριο το 1953.

σοσιαλιστών στην κυβέρνηση εισήχθησαν πολλές νομοθετικές ρυθμίσεις που ήταν τις νομικές διακρίσεις εις βάρος των γυναικών. Εισήχθησαν θεσμικές αλλαγές, όπως η κατάργηση του θεσμού της προίκας (π.χ., η αλλαγή του Οικογενειακού Δικαίου, όπου νομικά τουλάχιστον καταργείται η πατριαρχική οικογένεια, η ίση συμμετοχή στην ανατροφή των παιδιών), κοινωνικούς μηχανισμούς, (π.χ., ίδρυση της Γενικής Γραμματείας Ισότητας), θετικές δράσεις (που συνέβαλαν στη αύξηση των δυνατοτήτων της γυναίκας να εργαστεί στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα και σε τομείς θεωρούνται ειδικευμένοι και επομένως αντρικοί (μεγαλύτεροι μισθοί), την ίδρυση των Νομαρχιακών Επιτροπών Ισότητας, και διάφορες θεσμικές αλλαγές όπως ο νόμος 1257 όπου δόθηκε η δυνατότητα στις γυναίκες να γίνουν μέλη των Γεωργικών Συνεταιρισμών. Οι ρυθμίσεις αυτές ήταν τόσο ριζικές που η Ελλάδα ακόμη και σήμερα θεωρείται μια από τις πιο προοδευτικές χώρες στο θέμα της ισότητας των δύο φύλων.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι με τις αλλαγές που έγιναν και εξακολουθούν να γίνονται και σήμερα στην νομοθεσία, οι γυναίκες έχουν, από άποψη νομικών δικαιωμάτων, τα ίδια με αυτά των ανδρών. Όμως παρ' όλο ότι έχουν τόσα δικαιώματα δεν είναι ισότιμες με τους άνδρες ούτε στην εργασία, αλλά και στην πολιτική, και μιλάω για το επίπεδο των πολιτικών αποφάσεων. Π. Χ., ενώ οι γυναίκες συμμετέχουν στις βάσεις των πολιτικών κομμάτων στο μαζικό επίπεδο, δεν προωθήθηκαν στα Κέντρα Λήψης Αποφάσεων. Αυτό το κομμάτι, παρ' όλες τις νομοθετικές ρυθμίσεις, εξακολουθεί να είναι προπύργιο των ανδρών. Ακόμη και σήμερα στα πολιτικά κόμματα (σε όλα) παρατηρείται ότι όσο πιο πολύ μεγαλώνει η θέση τόσο πιο πολύ μικραίνει ο αριθμός των γυναικών .

Πίνακας 1: Γυναίκες στα ανώτερα κλιμάκια των πολιτικών κομμάτων (2002)

ΠΑΣΟΚ (γυν. μέλη 26,9%)			
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ	180	44	24,4%
ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ	11	3	27.3%
ΝΔ (35% γυναίκες μέλη)			
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ	495	63	12.7%
ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ	25	5	20%
ΚΚΕ (18% γυναίκες μέλη)			
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ			21%
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ			22%
ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ			11%
ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ (33% γυναίκες μέλη)			
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ	111	39	35.1%
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ	18	4	22.2%

Πηγή: Στοιχεία κομμάτων 2002

Πίνακας 2: Εκλογές 7 Μαρτίου 2004, Υποψήφιοι των Εκλογών ανά Κόμμα

ΚΟΜΜΑ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΓΥΝΑΙΚΩΝ
ΠΑΣΟΚ	376	315	61	16,22
Ν.Δ.	375	324	51	13,6
Κ.Κ.Ε.	375	309	66	17,6
ΣΥΝ	364	292	72	19,78
ΔΗΚΚΙ	343	285	58	16,91

Στοιχεία: ΚΕΘΙ, Γενική Γραμματεία Ισότητας

Πίνακας 3: Γυναίκες στην Βουλή

Έτος εκλογών	# γυναικών που εκλέχθηκαν	%
1952	1	
1956	2	
1958	4	
1961	3	
1963	1	
1964	2	
1974	7	2.3%
1977	11	3.6%
1981	13	4.3%
1985	13	4.3%
1989/6	13	4.3%
1989/11	20	6.6%
1990	16	5.3%
1993	18	6%
1996	19	6.3%
2000	31	10.3%
2004	39	13%
2007	48	16%

Αμέσως μετά την απόκτηση του δικαιώματος του εκλέγεσθαι (1952), η πρώτη γυναίκα που εκλέχθηκε ήταν η Ελένη Σκούρα (εκλέχθηκε το 1953 στην Θεσσαλονίκη σε αναπληρωματική εκλογή). Από τότε μέχρι το 1967 (το έτος της δικτατορίας), είχαν αποκτήσει το βουλευτικό αξίωμα μόνο 8 γυναίκες, ένας αριθμός προκλητικά μικρός) σε σύνολο πέντε βουλευτικών αναμετρήσεων (εκλογές 1956, 1958, 1961, 1963, 1964 (και ορισμένες αναπληρωματικές (1953-1954)).² Μετά την δικτατορία

² Συνολικά κατά την περίοδο αυτή 8 γυναίκες απέκτησαν βουλευτικό αξίωμα (5 ανήκαν στην Αριστερά, μέλη του παράνομου ΚΚΕ), 2 στην δεξιά και 1 στο Κέντρο. Χαρακτηριστικό είναι ότι από τις 8 γυναίκες που έλαβαν το βουλευτικό αξίωμα πριν την Δικτατορία, 4 ήταν χήρες πολιτικών από όλα τα κόμματα, δύο ήταν σύζυγοι. Μόνο το κόμμα της ΕΔΑ είχε σταθερή γυναικεία εκπροσώπηση από το 1956 – 1967.

(1974) ο αριθμός των γυναικών που έχουν αποκτήσει το βουλευτικό αξίωμα αυξάνεται. Κάποια αριθμητική αύξηση σημειώθηκε στις εκλογές του 2000, όπου ο αριθμός των εκλεγμένων γυναικών ξεπερνά το μονοψήφιο ποσοστό και έφθασε στις 10.3% (30 γυναίκες), και στις εκλογές του 2004 στο 11%.

Ευρωβουλή

Στο Ευρωκοινοβούλιο η παρουσία των γυναικών φαίνεται να είναι **πιο** ενισχυμένη. Το 1981 στην πρώτη αντιπροσωπεία των γυναικών στην Ευρωβουλή, 2 γυναίκες είχαν εκλεγεί από 24 Ευρωβουλευτές (8.3%). Στις εκλογές του 1997 οι γυναίκες ανήλθαν στο 20% της ελληνικής αντιπροσωπείας. Σήμερα αποτελεί το 16% επί του συνόλου των Ελλήνων Ευρωβουλευτών, ενώ εξαίρεση αποτελεί ότι δύο επίτροποι που έχουν διοριστεί από την Ελλάδα ήταν γυναίκες.(Παπανδρέου, Διαμαντοπούλου). Αξίζει όμως να σημειωθεί και εδώ ότι είναι ένας αριθμός από τους χαμηλότερους στην Ευρώπη, ακολουθούμενος από την Γαλλία και Πορτογαλία.

Πίνακας 4 : Ποσοστό συμμετοχής των γυναικών 1996- 2004 στην Ευρωβουλή

ΕΤΟΣ	#εκλεγμένων	
	γυναικών	%
1999	4	16.0
2004	7	28%

Κυβέρνηση

Η ίδια εικόνα παρουσιάζεται όπως είναι φυσικό και στην Κυβέρνηση. Μετά την την κ. Α. Τσαλδάρη (η πρώτη υπουργός Κοινωνικής Πρόνοιας το 1956), πέρασαν 25 χρόνια ώσπου να υπάρξει δεύτερη γυναίκα υπουργός το 1981 (η κ. Μελίνα Μερκούρη). Συνολικά μετά το 1974 έως σήμερα περίπου 20 γυναίκες (δεν ξεπερνούν το 15%) έχουν αναλάβει υπουργεία, ενώ ελάχιστες γυναίκες μετά την δικτατορία είχαν καταλάβει θέσεις υφυπουργού ή αναπληρωτή υπουργού. Είναι χαρακτηριστικό ότι, εκτός της κ. Παπανδρέου και της κ. Μπακογιάννη, στην πλειονότητά τους οι γυναίκες έχουν αναλάβει τομείς που θεωρούνται ότι

εναρμονίζονται με γυναικείους ρόλους και δεξιότητες δηλαδή τομείς πρόνοιας, παιδείας, πολιτισμού, κλπ.

Συμμετογή γυναικών στην Κυβέρνηση

Πίνακας 5: Ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στην Κυβέρνηση (1996-2000-2004)

%

1996	7
2000	12.5
2004	4.25

Τοπική αυτοδιοίκηση

Ως προς την Τοπική Αυτοδιοίκηση περιττό να τονίσουμε την σημασία της. Είναι γεγονός ότι η τοπική αυτοδιοίκηση θεωρείται ένας προνομιακός χώρος πολιτικής συμμετοχής γιατί έχει στόχο την παροχή αποτελεσματικών υπηρεσιών σε ένα πιο πραγματικό εφικτό επίπεδο σε αντίθεση με την κεντρική κρατική εξουσία. Δηλαδή, μπορεί κατά κάποιο τρόπο να αντιστέκεται στην του υπερ- συγκεντρωτικού κράτους και να προωθήσει θέματα σχετικά με την κοινότητα. Η συμμετοχή συνεπώς των πολιτών θεωρείται υψίστης σημασίας.

Παρόλο λοιπόν ότι η τοπική αυτοδιοίκηση θεωρείται «παραδοσιακά» ότι είναι πιο ταιριαστός στην γυναίκα, εφόσον θεωρείται ως μία προέκταση των οικιακών της δραστηριοτήτων, και εδώ η εικόνα δεν είναι καθόλου καλή. Θα έλεγα ότι είναι πολύ κακή. Η συμμετοχή των γυναικών στην τοπική αυτοδιοίκηση γενικά στις ανεπτυγμένες και κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες μας λέει ότι είναι μεγαλύτερη σε σχέση με αυτή στις εθνικές κυβερνήσεις. Αυτή η αποκεντρωτική δηλαδή πολιτική κρίνεται ως θετική για την εξάλειψη των ανισοτήτων του φύλου, ίσως μέσω της διαχείρισης των διαθέσιμων τοπικών πόρων και υποδομών. Επιπλέον γιατί η τοπική αυτοδιοίκηση σχετίζεται περισσότερο με ζητήματα που αφορούν τις γυναίκες με αποτέλεσμα να τις κινητοποιούν περισσότερο. Ακόμη βρίσκουν ευκολότερη

πρόσβαση γιατί το κόστος συμμετοχής είναι μικρότερο και ο ανταγωνισμός λιγότερος σκληρός. Στην Σουηδία για παράδειγμα όπου οι γυναίκες έχουν μεγάλη πολιτική συμμετοχή σε σχέση με τα άλλα κράτη, ο αριθμός των γυναικών στην τοπική αυτοδιοίκηση είναι πολύ μεγάλος.

Σε αντίθεση με τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες στην Ελλάδα, η παρουσία των γυναικών στην τοπική αυτοδιοίκηση είναι πολύ μικρή. Σε έρευνες που έχουν γίνει σχετικά με τις γυναίκες και την αρχική συμμετοχή τους στην τοπική αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα π.χ., ως υποψήφιοι σύμβουλοι έχει βρεθεί ότι η γνωριμία, η φιλία και η σχέση εμπιστοσύνης με τον υποψήφιο δήμαρχο, ήταν καθοριστικοί παράγοντες για την απόφασή τους να είναι υποψήφιας, ή προέρχονται από οικογένειες με πολιτική δράση (βλ. Κυριακίδου, Μαρία, 2006). Οι λόγοι που αρνούνται γενικά να συμμετέχουν οι γυναίκες είναι ότι έχουν την εντύπωση ότι έχουν περιορισμένες δυνατότητες να αλλάξουν τις παραδοσιακές δομές εξουσίας στην τοπική αυτοδιοίκηση και επιπλέον γιατί κάποιοι παράγοντες συχνά εκμεταλλεύονται τις συμμετοχικές διαδικασίες για να εξυπηρετήσουν συμφέροντα που δεν ταυτίζονται με αυτά της τοπικής κοινωνίας. Ένας άλλος λόγος είναι ότι έχουν προβλήματα χρόνου.

Έτσι στην Ελλάδα, συγκεκριμένα πριν την εφαρμογή του σχεδίου «Καποδίστριας» οι γυναίκες δήμαρχοι ήταν λιγότερο από 2% και οι κοινοτάρχες γύρω στο 1%, και στους 54 νομάρχες υπήρχε μόνο μία (1) γυναίκα. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΕΤΑΑ το

Πίνακας 6: 1997: τοπική αυτοδιοίκηση (πριν το σχέδιο «Καποδίστριας»

	Σύνολο	Γυναίκες	%
Νομάρχες	54	1	
Δήμαρχοι	453	10	2.2%
Πρόεδροι κοινοτήτων*	5334	64	1.2%
Νομαρχιακοί σύμβουλοι	1172	77	6.5%

*δεν υπήρχαν στοιχεία φύλου για 11 δήμους

Πηγή: ΕΕΤΑΑ

Πίνακας 7: 1998 (μετά την εφαρμογή «Καποδίστριας»). (Σύνολο 900 Δήμων)

	1998		2002	
	Σύνολο	Γυναίκες	%	%
Νομάρχες	54	2	3.5%	1.7%
Δήμαρχοι	900	14	1.4%	2.1%
Νομαρχιακοί σύμβουλοι	16.546	1.184	10.8.1%	18%
Δημοτικοί Σύμβουλοι			7.11%	12%

Πηγή: Εθνική Έκθεση της Ελλάδας

Ποσοτώσεις

Προκειμένου να ενθαρρύνουν την αύξηση της συμμετοχής των γυναικών, η ΕΕ πρότεινε ορισμένα μέτρα. Ένα από τα μέτρα αυτά είναι το μέτρο των εκλογικών ποσοτώσεων κατά φύλο, ένα αμφιλεγόμενο μέτρο από τις φεμινίστριες, το οποίο θεωρείται ως ένα μέτρο θετικής δράσης και αναμένεται να ενισχύσει την αντιπροσώπευση των γυναικών. Το δεύτερο μέτρο, είναι ένταξη της ισότητας σε όλες τις πολιτικές. Σύμφωνα με τον ορισμό του Συμβουλίου της Ευρώπης « η ένταξη της ισότητας σε όλες τις πολιτικές (gender mainstreaming) είναι η αναδιοργάνωση, βελτίωση, ανάπτυξη και η αξιολόγηση της διαδικασίας άσκησης πολιτικής, έτσι ώστε η οπτική της ισότητας των φύλων να ενσωματωθεί σε όλες τις πολιτικές σε όλα τα επίπεδα και τα στάδια από τους φορείς που εμπλέκονται στην άσκηση των πολιτικών». Και τα δύο μέτρα, δηλαδή. Η ένταξη της ισότητας σε όλες τις πολιτικές, μαζί με τις θετικές δράσεις υπέρ των γυναικών αποτελούν, όπως υποστηρίζει η ΓΓΙ, τα δύο βασικά και συμπληρωματικά εργαλεία πολιτικής για την προώθηση της ισότητας των φύλων. Υποστηρίζει ότι η διάσταση του φύλου θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη τόσο στον σχεδιασμό όσο και στην εφαρμογή των πολιτικών, έτσι ώστε να προωθείται η ισότητα, αλλά και να αποφεύγονται οι πιθανές αρνητικές συνέπειες ως προς αυτήν. Και τα δύο αυτά μέτρα προωθήθηκαν από τις εκπροσώπους που υποστηρίζουν την Κρατική παρέμβαση, δηλαδή από αυτές που

υποστηρίζουν ότι η δημιουργία κρατικών θεσμών που οργανώνονται αποκλειστικά με το αίτημα της προώθησης ισότητας των φύλων (σε όλους τους τομείς) είναι απαραίτητη. Η θεσμοθέτηση των κρατικών δομών και υπηρεσιών που έχουν σκοπό την προώθηση της ισότητας, είναι μία ανταπόκριση του φεμινιστικού κινήματος της δεκαετίας του 1970. Αν και δεν λείπουν οι λίγες θετικές αναφορές σε γενικές γραμμές οι γυναίκες υποστηρίζουν ότι αυτή η θεσμοθέτηση δεν άλλαξε πολλά στην βελτίωση της πολιτικής θέσης των γυναικών. Αντίθετα πιστεύουν ότι προωθηθήκαν δομές που διευκόλυναν την παραδοσιακό ρόλο της γυναίκας π.χ., κρατικούς σταθμούς, γονικές άδειες. Στην Ελλάδα η υπηρεσία που εκπροσωπεί τους θεσμούς εκείνους που προωθούν τις γυναίκες είναι η ΓΓΙ, η οποία ιδρύθηκε το 1985. και όπως ισχυρίζεται ένας από τους στόχους της είναι ο ίσος επιμερισμός της πολιτικής παρουσίας για τους άνδρες και της γυναίκες.

Ένας από τους νόμους που προώθησε η ΓΓΙ (νόμος ΥΠΕΣΔΔ 2910/2001) εισάγεται στην Ελλάδα η υποχρεωτική συμμετοχή των φύλων κατά το 1/3 τουλάχιστον στα ψηφοδέλτια των νομαρχιακών και δημοτικών εκλογών³. Όσον αφορά τα κόμματα, η ΝΔ στο καταστατικό του Ιουλίου του 2004, υιοθέτησε ποσόστωση τουλάχιστον το 30% για την συμμετοχή των γυναικών σε όλες τις διοικήσεις των συλλογικών οργάνων του κόμματος. Το ΠΑΣΟΚ υιοθέτησε τις ποσοτώσεις στις δημοτικές και νομαρχιακές εκλογές το 2001, υιοθετεί ποσοτώσεις κατά φύλα στα όργανα του κόμματος, εξασφαλίζοντας την εκπροσώπησης κάθε φύλου σε ποσοστό 40% (όπως ορίζει το καταστατικό το Μάρτιο του 2005). Ο ΣΥΝ το Απρίλιο του 2005 θεσμοθέτησε την ποσόστωση κατά φύλα στην εκλογή των οργάνων και των αντιπροσώπων στα συνέδρια και στις συνδιασκέψεις αναλογικά. Τέλος τον Μάιο του 2000 το ΚΚΕ δήλωσε ότι θα υιοθετήσει τις ποσοτώσεις, χωρίς να ορίσει αριθμό. Τα πρώτα αποτελέσματα της εφαρμογής του μέτρου στις εκλογές της τοπικής αυτοδιοίκησης δείχνουν τα παρακάτω στοιχεία 1998 (μετά την εφαρμογή 'Καποδίστριας». ο αριθμός δεν παρουσιάζει κάποια μεγάλη αύξηση, τουλάχιστον σε αστικά κέντρα. Ούτε οι συνενώσεις παρουσίασαν κάτι καλύτερο για τις γυναίκες.

³ Οι δημοτικές και νομαρχιακές εκλογές του 2002 ήταν οι πρώτες στην Ελλάδα που διεξάχθηκαν με το σύστημα της ποσόστωσης για τα φύλα

Πίνακας 8: Σύνολο υποψηφίων εκλεγμένων στην τοπική αυτοδιοίκηση μετά την επιβολή των ποσοτώσεων

Υποψήφιες γυναίκες	1998	2002
Υποψήφιες γυναίκες	14%	34%
Εκλεγμένοι Νομαρχιακοί σύμβουλοι	11%	18%
Εκλεγμένοι Δημοτικοί Σύμβουλοι	7%	12%
Νομάρχης	2 (3.5%)	1 (1,75%)
Δήμαρχοι	15 (1.45)	22 (2.13)

Συμπέρασμα I.

Δεν μπορεί κανείς να αμφισβητήσει ότι εφόσον ισχύει το υποχρεωτικό μέτρο, πράγματι υπάρχει αύξηση των γυναικών. Όμως, όσο ανεβαίνει και εδώ η σπουδαιότητα της θέσης μειώνεται ο αριθμός των γυναικών. Επίσης είναι το χαμηλότερο ποσοστό Τοπικής αυτοδιοίκησης στην ΕΕ. Έχει συνεπώς, επιφέρει αλλαγές το μέτρο της ποσοτώσης ; Όχι πολλές γιατί δεν έχει καταφέρει να ανατρέψει τις δομές, τις κομματικές πρακτικές ούτε τις πολιτικές προτεραιότητες. Βέβαια υπάρχει και το άλλο θέμα, ότι η αριθμητική αύξηση δεν σημαίνει πάντοτε και ουσιαστική αλλαγή. Χρειάζεται και η ανάπτυξη της συνείδησης.

Συμπέρασμα II. `

Συνοπτικά, μπορούμε να πούμε ότι αναμφισβήτητα σε σχέση με τις προηγούμενες δεκαετίες, οι γυναίκες κατάφεραν να επιφέρουν μεγάλες αλλαγές που βελτιώσαν την θέση τους σε προσωπικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο, ως άτομα και ως κοινωνική ομάδα. Αυτό που είναι αναμφίβολο είναι ότι οι γυναίκες έχουν κατοχυρώσει τα νομικά δικαιώματά τους το ίδιο όπως και οι άνδρες. Όμως

απέκτησαν την ισότητα πραγματικά;; Υπάρχει δηλαδή πραγματική ισότητα στις σχέσεις των δύο φύλων ; Η απάντηση είναι όχι. Υπάρχει μια αντίφαση, γιατί ενώ ισχύει μια νομική ισότητα δεν υπάρχει ουσιαστική ισότητα. Για παράδειγμα οι γυναίκες εξακολουθούν να έχουν τον διπλό ρόλο, δηλαδή να εργάζονται έξω από το σπίτι και συγχρόνως να είναι υπεύθυνες για την οικογένεια, επαγγελματικά να είναι συγκεντρωμένες σε τομείς που έχουν μικρότερη κοινωνική θέση, γόητρο, και οικονομικές αποδοχές, και το κυριότερο, πολιτικά να είναι υπο-αντιπροσωπευμένες και να μην μπορούν να εισχωρήσουν σε θέσεις Λήψης Πολιτικών Αποφάσεων. Αυτό δείχνει ότι η νομική ισότητα, αν και είναι σχετικά πρόσφατη, δεν εφαρμόστηκε και δεν έγινε κατανοητή ως ισοκατανομή της εξουσίας (πολιτική, κοινωνική, οικονομική), μεταξύ των δύο φύλων τουλάχιστον στην πράξη. Φαίνεται ότι η εικόνα της κοινωνίας παραμένει ακόμη παραδοσιακή.

Η αρχή του 21^{ου} αιώνα πιστεύω και ελπίζω να της επιφέρει ισότητα αλλά και υπευθυνότητα. Αυτό είναι μια απαίτηση και ελπίδα όχι μόνον των γυναικών αλλά μιας δημοκρατικής κοινωνίας που οφείλει να απονέμει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μελών της ισότιμα. Επομένως οι δραστηριότητες του γυναικείου κινήματος και των γυναικών, αλλά και των ανδρών αξίζει να στραφούν προς την κατεύθυνση εκείνη που θα επηρεάσουν τον συνάνθρωπο τους, πιο πολύ από τους νόμους και θεσμούς, εφ' όσον οι νόμοι και οι θεσμοί είναι μόνο εκεί για να μας διευκολύνουν. Σε τελευταία ανάλυση για να είμαστε δίκαιοι, χρειαζόμαστε μια σύγκλιση αναγκών, αξιών, απαιτήσεων και προσδοκιών, έτσι ώστε να υπάρξει μια ισοτιμία μεταξύ των δύο φύλων. Μπορεί να αλλάξει ;; Ελπίζουμε ναι.

Επιλεκτική Βιβλιογραφία

1. Βαρίκα, Ε.(1996), (β' έκδ.) *Η Εξέγερση των Κυριών*. Αθήνα: Κατάρτι
2. Βαρίκα Ε. (2000). *Με διαφορετικό Πρόσωπο: Φύλο, διαφορά και Οικουμενικότητα*. Αθήνα: Εκδοτική Ομάδα Γυναικών.
3. Καλτσόγια - Τουρναβίτη, Ν. (1999). «Υπο-αντιπροσώπευση γυναικών και δημοκρατία. Η συνταγματικότητα των ποσοτώσεων» στα Πρακτικά Ευρωπαϊκού συνεδρίου, *Το φύλο των Δικαιωμάτων: Εξουσία, Γυναίκες και Ιδιότητα του Πολίτη*. Αθήνα: εκδόσεις Νεφέλη.
4. Κυριακίδου Μαρία (2006). *Η Πολιτικοποίηση της Ψυχής*. Αθήνα: Μεταίχμιο
5. Παντελίδου-Μαλούτα, Μ. (2002). *Το Φύλο της Δημοκρατίας*. Αθήνα: Σαββάλας
6. Παπαγεωργίου, Γ. (2004). *Ηγεμονία και Φεμινισμός* εκδόσεις Τυπωθήτω

Χρήσιμες Ιστοσελίδες

www.soc.uoc.gr/gender (η ιστοσελίδα του Προγράμματος Φύλου στο Πανεπιστήμιο Κρήτης)

www.isotita.gr (η ιστοσελίδα της Γεν. Γραμματείας Ισότητας)

www.kethi.gr (η ιστοσελίδα του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας)